

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядаються критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутнього учителя філологічних дисциплін.

Ключові слова: професійна компетентність майбутнього учителя професійних дисциплін, критерії, показники, рівні сформованості.

В статье рассматриваются критерии, показатели и уровни сформированности профессиональной компетентности будущего учителя филологических дисциплин.

Ключевые слова: профессиональная компетентность будущего учителя филологических дисциплин, критерии, показатели, уровни сформированности.

The article deals with the criteria, characteristics and levels of formation of the professional competence of future teacher of philological subjects.

The key words: professional competence of future teacher of philological subjects, the criteria, characteristics and levels of formation.

Постановка проблеми. Сучасні умови реформування вищої педагогічної освіти спрямовані на підготовку педагогів високого рівня професійної компетентності як пролонговану мету, сутнісну характеристику та стратегічний результат організації професійно-педагогічної освіти. Ефективність процесу набуття майбутніми педагогами професійної компетентності обумовлюється створенням відповідних педагогічних умов, серед яких: наукове обґрунтування цілісної системи цього процесу, що має цільовий, змістовий, технологічний та результативний компоненти. Останній передбачає розробку критеріїв, показників, параметрів та рівнів сформованості цього інтегративного особистісного професійного утворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема критеріїв, показників, параметрів та рівнів педагогічної майстерності, професіоналізму, компетентності у науковій літературі є дискусійною. Цією проблемою у своїх працях займалися В.Беспалько, Н.Кузьміна, А.Маркова, В.Лернер, Н.Тализіна. У їхніх доробках розроблялися різноманітні підходи до виокремлення складових, змістовного наповнення та критеріїв педагогічного професіоналізму та майстерності. В.Баркассі, Н.Гузій, В.Семиченко досліджувався критеріальний підхід до формування професійної компетентності та професіоналізму майбутніх педагогів. Проте у цих дослідженнях намічується загальний підхід до вирішення цієї проблеми, або відображені авторські модельні уявлення про досліджувані явища.

Формулювання мети статті. Необхідність розгляду динаміки формування та діагностики рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін після теоретичного аналізу її сутності, структури та змістових компонентів потребує виокремлення критеріїв та показників, на основі яких визначаються рівні динаміки до-

сліджуваного феномену.

Виклад основного змісту публікації. Аналіз наукової літератури свідчить), що поняття “критерій” (від грец. *kriterion*) визначається як засіб для судження, ознака, на основі якої роблять оцінку, визначення або класифікацію чого-небудь, засіб перевірки, мірило оцінки [7, с. 226]. Показник – як ознака, характеристика, доказ, свідчення критерія [3, с.839], певний змістовний опис окремих сторін явища, що досліджується [2,с.53]. Параметр – це конкретна ознака, ракурс [5, с.12], кількісно виражена характеристика або ознака [2, с.53]. Отже, критерії розглядаються як найбільш загальні властивості явища, що об’єднують низку емпіричних показників їх сформованості [4, с.12]. Під критерієм (К) також мають на увазі об’єктивну кількісну міру певного явища (А). У науковій літературі відношення критерія та показників представлена таким чином:

$$K(A) = K(A_1) + K(A_2) + K(A_3) + \text{тощо,}$$

де A_1, A_2, A_3 – це показники досліджуваного явища.

При визначенні критеріїв нами враховувались загальні вимоги до критеріїв існуючі у теорії та практиці педагогічної освіти: однозначність трактування у межах дослідження, відповідність природі явища, що досліджується, обґрунтованість, здатність визначити відносну стійкість кожного рівня, обмеженість кількості показників для аналізу компонентів та характеру зв’язків між ними, а також необхідність відображення базових закономірностей формування особистості вчителя та його професійного становлення, встановлення взаємозв’язків між усіма компонентами досліджуваної системи, єдність їх кількісних та якісних показників [2, с.53], [4, с. 12], [6, С.27-28].

Враховуючи зазначені вимоги, ми виокремлюємо покомпонентні критерії та їх якісні показники, які відображають зміст та динамічні характеристики досліджуваного особистісного утворення. Ними є:

– ціннісно-мотиваційний критерій характеризує сформованість ціннісно-мотиваційної сфери професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін та представлений такими показниками: сформованість ціннісних орієнтацій на учнів як суб’єктів педагогічного процесу, на власну особистість як носія професійної компетентності та майбутню професійну діяльність, а також наявність мотивів соціальної взаємодії та міжособового спілкування, мотивів формування, вдосконалення та розвитку власної професійної компетентності.

– Когнітивний критерій відображає науково-теоретичну підготовленість, показниками якої виступає сформованість системи загальнопедагогічних, предметно-фахових, методичних та психологічних знань, що включають комунікативні та аутопсихологічні знання.

– Операційно-діяльнісний критерій визначає міру сформованості професійних вмінь та навичок за показниками: сформованість вмінь педа-

голічно мислити та діяти, вмінь соціальної взаємодії та педагогічного спілкування та рефлексивних вмінь.

– Особистісний критерій характеризує міру сформованості виокремлених професійно важливих якостей та індивідуально особистісних характеристик.

– Поведінковий критерій відображає досвід практичної діяльності та прояву власної професійної компетентності за показниками: здатність до вирішення типових та нестандартних задач професійної діяльності та здатність до рефлексії.

Розроблені критерії та показники сформованості змістовних компонентів професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін дозволили диференціювати рівні цього складного інтегративного особистісного утворення як певні якісні етапи, ступені професійного становлення або рівні професійних досягнень. Залежно від міри прояву та відповідного ступеню сформованості змістовних компонентів професійної компетентності було визначено три рівні: репродуктивний, продуктивний та творчий.

Виокремлюючи зазначені рівні ми спиралися на дослідження Н.Кузьміної рівнів педагогічної діяльності, етапи розвитку професійної компетентності розроблені А.Маркової, а також на дослідження рівнів діяльності П.Я.Гальперіна, А.Н.Леонтьєва. Науковці зазначають, що репродуктивний рівень характеризується відтворенням засвоєної інформації або засобів діяльності з можливим аналізом їхнього змісту та властивостей, перетворенням та співвідношенням окремих сторін. Продуктивний рівень характеризується використанням засвоєної інформації або засобів діяльності для вирішення конкретних задач по перетворенню об'єктів з метою отримання нових результатів, проте у межах засвоєних прикладів діяльності до даного класу задач та проблем. Творчий рівень також характеризується використанням засвоєної інформації або засобів діяльності для вирішення конкретних практичних задач та отримання нових результатів, проте здійснюється шляхом пошуку, синтезу, вироблення самостійної програми прийняття рішень та дій у відмінних від умов навчання ситуаціях та явищах.

Визначення параметрів кожного рівня ґрунтується на нашому розумінні професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін як рівня професійної успішності. Отже, враховуючи означені критерії та показники, визначені нами рівні професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін характеризуються наступними параметрами:

Репродуктивний рівень: недостатнє усвідомлення цінності майбутньої професійної діяльності, поверхове розуміння її меть, ситуативна гуманістична спрямованість, з переважанням предметно-фахової орієнтації на процес навчання; фрагментарне формальне ставлення до особистості учнів як суб'єктів педагогічного процесу; недостатньо чітке розуміння

цінності власної особистості як носія професійної компетентності, слабка особистісна зацікавленість у професійному зростанні; перевага зовнішньої та подекуди негативної мотивації формування та розвитку професійної компетентності; переважна точність, правильність, повнота, практична спрямованість засвоєних знань, що є достатньою для прийняття необхідних рішень у типових стандартних ситуаціях, але недостатня їх комплексність, структурованість, відтворювальний характер їх застосування, брак цілісності та системності, подекуди поверхове їх осмислення поряд із недостатнім особистісним усвідомленням, що унеможливило їх використання у нетрадиційних змінених ситуаціях професійної діяльності; недостатня сформованість: вмінь правильно діагностувати педагогічні та психологічні явища, ситуації, правильно викладати та отримувати навчальну інформацію, позитивно мотивувати учнів, заохочувати ініціативу, стимулювати пізнавальну самостійність учнів, планувати, конструювати, організовувати та управляти педагогічним процесом; вмінь коректно встановлювати та підтримувати комунікативні зв'язки та соціальні відносини, вмінь слухати та навички з усіх видів мовленнєвої діяльності; вмінь аналізувати та регулювати власну професійну компетентність, що дозволяють діяти згідно конкретних рекомендацій у стандартних ситуаціях та типових випадках, що вирішуються традиційними вже відомими й апробованими методами та прийомами; недостатня сформованість або відсутність окремих професійно важливих якостей та певних індивідуально особистісних характеристик; здатність до репродуктивного застосування набутого педагогічного досвіду та орієнтації у вже знайомих та типових ситуаціях, слабка орієнтація у нестандартних ситуаціях професійної діяльності, недостатньо розвинута здатність до рефлексії.

Продуктивний рівень: позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності, що набуває особистісного сенсу, проте ще наявна певна обмеженість педагогічних поглядів, ідеалів та переконань; загальна гуманістична спрямованість на особистість учня із епізодичними проявами формального ставлення; розвинення стійкої установки на формування та розвиток професійної компетентності у гармонійному поєднанні з поступовим усвідомленням цінності та значущості власної особистості як носія професійної компетентності; розвинення мотивів соціальної взаємодії та комунікації, професійного ствердження, прагнення до професійного росту, мотивів професійної рефлексії; загалом сформованість системи загальнопедагогічних, предметно-фахових, методичних та психологічних практично спрямованих знань, з переважною цілісністю, структурованістю та осмисленістю, що дозволяє у короткий строк приймати оптимальні рішення у типових ситуаціях, проте їх недостатня комплексність, мобільність й особистісна забарвленість дають можливість успішного їх використання лише в обмеженій кількості нетрадиційних ситуацій професійної діяльності; загалом достатня сформованість: вмінь вивчати та аналізувати пси-

хологічні особливості та педагогічні ситуації, правильно викладати та переробляти навчальну інформацію згідно конкретних цілей та обставин педагогічного процесу, мотивувати та стимулювати пізнавальну активність учнів, планувати, конструювати, організовувати та управляти педагогічним процесом; сформованість усіх видів мовленнєвої діяльності на достатньому рівні, висока комунікабельність та вміння слухати, вмінь не тільки аналізувати та регулювати власну діяльність, але й будувати плани розвитку власної професійної компетентності й особистісного розвитку; яскраво виражені професійно важливі якості та індивідуально особистісні характеристики, досвід оптимальної діяльності у стандартних та у деяких нестандартних ситуаціях за допомогою поєднання традиційних та перероблених вже відомих засобів та прийомів.

Творчий рівень: глибоке усвідомлення суспільної цінності професії, її мети, гуманістичного характеру та спрямованості; ціннісне ставлення до особистості учнів як суб'єктів педагогічного процесу; стійке усвідомлення цінності своєї особистості як суб'єкту професійної діяльності, цінності власної професійної компетентності та її вдосконалення; усталеність на постійне професійне й особистісне удосконалення, побудову власного шляху становлення в професії, наявність стійких мотивів соціальної взаємодії та комунікації як з педагогічним так і з учнівським колективом; цілісність, структурованість, комплексність системи загальнопедагогічних, предметно-фахових, методичних та психологічних знань, що визначаються практичною спрямованістю та дієвістю, особистісною забарвленістю й осмисленістю, мають творчий, а подекуди авторський характер застосування у різноманітних видах ситуацій; сформованість мобільності та самостійності у набутті знань; сформованість вмінь педагогічно мислити та діяти; вмінь соціальної взаємодії та педагогічного спілкування; рефлексивних вмінь, інтеграція цих груп вмінь, вміння творчо застосовувати та інтегрувати різні репродуктивні та творчі підходи до стандартних та нестандартних професійних і соціально значущих ситуацій, досвід та здатність до ситуативної діяльності й особистісної творчості, досвід знаходження найкращого варіанту дій у нових, незвичних, непередбачуваних ситуаціях та обставинах; інтеграція професійно важливих й особистісних якостей.

Висновки. Отже, нами детально розглянуті критерії, показники сформованості змістовних компонентів професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін, диференційовані рівні цього складного особистісного утворення та визначені їхні параметри.

Список використаних джерел:

1. Баркасі В.В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / В.В. Баркасі. – ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – 270 с.
2. Беспалько В.П. Опыт разработки и использования критерия качества усвоения знаний / В.П. Беспалько // Сов. Педагогіка. – 1968. – №4. – С.52-59.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел]. – К.: Іршів: ВТФ “Перун”, 2004. – 1440с.]

4. Гузій Н.В. Компетентність як культура педагогічного мислення учителя вихователя /Н.В.Гузій // Основи педагогічного професіоналізму: навч. посіб./ НПУ ім. Драгоманова. К.: НПУ ім. Драгоманова, 2004. – с. 532.

5. Гузій Н.В. Критерії, показники та рівні сформованості основ професіоналізму майбутнього педагога. /Н.В.Гузій // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць / [Ред. кол. О.Г.Мороз, Н.В.Гузій та інші.] – Вип. 6 (16). – К.: НПУ, 2007, с.11-20

6. Семиченко В.А. Системно-структурне моделювання складних об'єктів у психолого-педагогічних дослідженнях/В.А.Семиченко// Післядипломна освіта в Україні. – 2003. - №13. – с.26-30.

7. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. Ф. Кораблёва, В. А. Лутченко]. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 576 с.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2010р.

УДК 371.134

Л.В.Гура
асистент,
Криворізький ДПУ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИХОВАННІ В УЧНІВ ЛЮБОВІ ДО ПРАЦІ

У статті розкриті педагогічні проблеми успішного формування комунікативного уміння викладачів технології, сприяючи чому у школярів будуть закріплюватись та покращуватись знання і практичні навички, а також буде проявляться їх творчий потенціал, що дасть можливість реалізувати їх творчу особистість.

Ключові слова: теоретичні основи, любов до праці, особистість студента.

В статье раскрыты педагогические проблемы успешного формирования коммуникативного умения преподавателя технологии, благодаря чему у учащихся будет закрепляться и улучшаться знания и практические навыки, что даст возможность реализовать их творческую индивидуальность.

Ключевые слова: теоретические основы, любовь к труду, личность студента.

In clause(article) pedagogical problems of successful formation communicative умения the teacher of technology due to what in pupils will be fixed and improve knowledge and practical skills that will enable to realize their creative individuality are opened.

Key words: theoretical bases, loves to work, the person of the student

Постановка проблеми. На сучасному етапі державного відродження і розбудови України як незалежної самостійної держави великого значення набуває завдання згуртувати суспільство навколо національної ідеї. Перед освітою постає завдання: по-перше, передати збереження історичної пам'яті і, по-друге, виховати нові кадри, які б передавали і поширювали національну культуру. Реалізації цього завдання сприяє активне включення молоді в усі історично вироблені українським народом види діяльності, які всебічно і гармонійно впливають на дітей, формуючи багатогранну й цілісну національну духовність. Як зазначається у підручнику з педагогіки: “успішне формування особистості в сучасній школі може здійснюватися